

האם מותר להכניס עצמו לסכנת פיקוח נפש

א. שו"ע או"ח | סימן שלא

[סעיף ו] מכשירי מילה שאפשר לעשותם מערב שבת אינם דוחים את השבת; לפיכך אם לא הביא איזמל למילה מערב שבת לא יביאנו בשבת, אפי' במקום שאין בו אלא איסור דרבנן, שהעמידו חכמים דבריהם במקום כרת. ולומר לעכו"ם לעשותם, אם הוא דבר שאם עשהו ישראל אין בו איסור אלא מדרבנן, אומר לאינו יהודי ועושהו. ואם הוא דבר שאסור לישראל לעשותו מן התורה, לא יאמר לאינו יהודי לעשותו. (ועיין לעיל סי' ש"ז).

[סעיף ז] לא היה לו כמון שחוק מע"ש, כ"ל לא ישחקנו אלא לועס בשיניו. אם לא עירב מאתמול יין ושמן ליתן עליה, לא יערבם היום אלא יתן כל א' לבדו.

משנה ברורה

(כד) לא ישחקנו - דמכשירי מילה אינם דוחים את השבת וע"כ אם א"א לו ללועסו בשיניו תדחה המילה ולא דוקא שחיקה שהיא מלאכה אלא אפילו להביא כמון דרך מבוי שאין משותף נמי אסור וכדלעיל סעיף ו'. וכן לא יאמר אמול אותו ולכשיצטרך אח"כ לסממנין משום סכנה אשחוק דהא פקו"נ דוחה את השבת^{טז} דכיון דעכשיו יודע שא"א לו בלא סממנין אחר המילה מוטב תדחה המילה ולא יביא עצמו לידי חלול שבת כיון שהיה אפשר להכין מאתמול. ודע^{יז} דאם נתוודע לו לאחר המילה שאין לו כמון בודאי מותר להביא אף דרך ר"ה ולשחוק ומ"מ אם אפשר לו לשנות בכל זה מבלי שגיגע מזה היזק לחולה צריך לשנות וכמו שנתבאר בסימן שכ"ח סי"ב:

שער הציון

(טז) רוב פוסקים, דלא כהרמב"ן: (יז) והוא הדין אם עבר ומלו, אף דעביד איסורא בזה אפילו הכי מותר עתה לחלל, דמכל מקום עתה פקוח נפש הוא להתינוק:

ב. עירובין סח ע"א

ההוא ינוקא דאישתפוך חמימיה, אמר להו רבא: נישיליה לאימיה, אי צריכא - נחים ליה נכרי אגב אימיה. אמר ליה רב משרשיא לרבא: אימיה קא אכלה תמרי! - אמר ליה: אימור, תונבא בעלמא הוא דנקט לה.

רש"י

נישיליה לאימיה אם צריכה - לצורכה חמין, נחים ליה נכרי אגב אימיה, דקיימא לן חיה אחר שבעה, אפילו אמרה צריכה אני - אין מחללין עליה את השבת, אבל עושין לה על ידי ארמאי.

ג. הר"ן על הרי"ף | מסכת שבת דף נג עמוד א

והיכא דאישתפוך חמימי א"נ אבדור סמני לאחר מילה פשיטא דמחמין ושוחקין מפני הסכנה ומיהו כל היכא דאפשר לשנויי משנינו וכדתנן במתני' לא שחק כמון מערב שבת לועס בשיניו ונותן מיהו היכא דאיכא חמימי לרחוץ קודם מילה ואישתפוך הנך דלאחר מילה בכה"ג הוא דאיכא למידק אי אמרינן תדחה מילה כיון שאם נימול נצטרך אחר כך לחלל את השבת במכשירין או דילמא השתא מיהת בדין מהלינן ובתר הכי פקוח נפש הוא שדוחה את השבת והרמב"ן ז"ל כתב דשרי למימהלי שאין למצוה אלא שעתה ואין דוחין את המילה מפני שנצטרך אח"כ לדחות את השבת דבתר הכי פקוח נפש הוא דדחי ליה ולא מכשירי מילה ומתני' דיקא לה הכי דקתני לא שחק כמון מערב שבת לועס בשיניו ונותן אם לא התקין מע"ש כורך על אצבעו ומביא ולא קתני בשאין לו כמון בביתו או שא"א ללעוס בשיניו ותדחה דמדקתני תקנתא ולא קתני דחיה ש"מ כדאמרן ועוד דכורך על אצבעו ומביא דרך רה"ר ואפילו מחצר אחרת בשלא נשתתפו איסורא דרבנן מיהא איכא ואם איתא דמכשירין לאחר המילה כמקמי מילה תדחה מילה שהרי העמידו דבריהם במקום כרת אלא ש"מ שאין צרכי סכנה שלאחר מילה דוחין את המילה בתחילה אלא שמל וא"כ מחלל לצורך הסכנה זהו דעת הרמב"ן ז"ל לפי זה הא דאמרין בעירובין בההוא ינוקא דאישתפוך חמימיה ומייתי לה הרי"ף ז"ל בפירקין בדאישתפוך חמימי דקודם מילה היא:

ואינו כן דעת הר"ז ה"ה ז"ל שהוא ז"ל אמר דכל היכא דאישתפוך חמימי דבתר מילה [מקמי מילה] תדחה מילה וכן דעת הרשב"א ז"ל

ד. שבת יט ע"א

תנו רבנן: אין מפליגין בספינה פחות משלשה ימים קודם לשבת. במה דברים אמורים - לדבר הרשות, אבל לדבר מצוה - שפיר דמי. ופוסק עמו על מנת לשבות, ואינו שובת, דברי רבי. רבן שמעון בן גמליאל אומר: אינו צריך. ומצור לצידן, אפילו בערב שבת מותר.

ה. הר"ן על הרי"ף | מסכת שבת דף ז עמוד א

ת"ר אין מפליגין בספינה פחות משלשה ימים קודם לשבת. האריך בה הרב אלפסי ז"ל בהלכות ובתוספות פירשוהו לפי שאסור לעבור במים במעבורת אפילו בתוך התחום משום דהוה ליה כשט ואסור לשוט גזירה שמא יעשה חבית של שייטין והיינו דגרסינן בפרק תולין [דף קלט ב] חזי מר האי צורבא מרבנן דאזיל ונאים במעברא ועבר להך גיסא ואמר למינם קא מכוונא ואזיל וסייר פירי אמר ליה הערמה מדרבנן היא וצורבא מרבנן לא אתי למעבד לכתחלה אלמא דלכתחלה שלא בהערמה אסור ובהערמה נמי דוקא לצורבא מרבנן הא לכולי עלמא אסור. לפי פירוש זה ולפי דברי הרב אלפסי ז"ל ג"כ יש לתמוה על מה נהגו העם עכשיו להפליג בספינה פחות

משלשה ימים קודם השבת אבל הר"ז הלוי ז"ל כתב טעם אחר בין בזו בין במה שאמרו אין צריך על עיירות של נכרים דכולהו מקום סכנה הוא וכל שלשה ימים קודם השבת קמי שבתא מיקרי ונראה כמתנה לדחות את השבת מפני שאין דבר שעומד בפני פקוח נפש וה"ה להפריש במדברות ולכל מקום סכנה שאדם עתיד לחלל בו את השבת

ו. שו"ע או"ח | סימן רמח

[סעיף ד] היוצאים בשיירא במדבר, והכל יודעים שהם צריכים לחלל שבת כי מפני הסכנה לא יוכלו לעכב במדבר בשבת לבדם, ג' ימים קודם שבת אסורים לצאת, וביום ראשון ובשני ובשלישי מותר לצאת, ואם אחר כך יארע לו סכנה ויצטרך לחלל שבת מפני פיקוח נפש, מותר, ואין כאן חילול; והעולה לארץ ישראל, אם נודמנה לו שיירא אפילו בערב שבת, כיון דדבר מצוה הוא, יכול לפרוש; ופוסק עמהם לשבות, ואם אחר שיהיו במדבר לא ירצו לשבות עמו, יכול ללכת עמהם חוץ לתחום, מפני פיקוח נפש; ואם נכנס לעיר אחת בשבת, מהלך את כולה; ואפילו הניחוהו מחוץ לעיר ורוצה ליכנס לעיר, מותר, דכיון דלדבר מצוה נפק יש לו אלפים אמה לכל רוח. הגה: יש אומרים שכל מקום שאדם הולך לסחורה או לראות פני חבריו חשוב הכל דבר מצוה ואינו חשוב דבר הרשות, רק כשהולך לטייל; ועל כן נהגו בקצת מקומות להקל בענין הפלגת הספינות והליכת שיירא תוך שלשה ימים, כי חשובים הכל לדבר מצוה; ואין למחות בידן, הואיל ויש להם על מי שיסמוכו.

מגן אברהם

יד (פמ"ג) וביום אב"ג. וריב"ל ח"ב ס' נ"ג כ' דכיון דידוע בודאי שיחלל שבת אסור וכ"כ רדב"ז ח"א ס"י ועפ"ז סומכין עכשין שמסתכנין בעצמן שלא לחלל שבת (כ"ה):

ז. שו"ע יו"ד | סימן רסו

[סעיף יד] יש ליוזרה שלא ימולו שני מוהלים מילה אחת בשבת, שזה ימול וזה יפרע, אלא המל הוא עצמו יפרע. הגה: י"ח (טו) ולא מצאתי ראיה לדבריו, ואדרבה נראה לי דשרי דהא מילה דחיא שבת כמו עבודה במקדש שכמה כהנים היו עובדים ומחללים שבת, דמאחר דשבת ניתן לדחות הרי הוא כחול לכל דבר. וכן מצאתי בספר התרומה ישן כתוב בקלף, שכתב בסוף הלכות שבת בהדיא, דשרי. אמנם מצאתי בקובץ שיש לאסור ועל כן טוב להחמיר לכתחלה, אף על פי שמדינא נראה לי מה שכתבתי (ד"ע ודלא כב").

ש"ך

...כתוב בספר ב"ה וז"ל כ' הרשב"ץ בתשובה על הא דתניא אין מפליגין בספינה פחות מג' ימים קודם השבת שפי' הרז"ה דטעמא משום שהוא דבר שא"א שלא יבא לידי חילול שבת ונראה כמתנה לחלל שבת דג' ימים קודם שבת מקרי שבת דמכאן יש ללמוד דאסור למול הגר ביום ה' כדי שלא יבא ג' למילה בשבת ויצטרך לחלל עליו השבת וכן תנוק שחלה ונתרפא ביום ה' בשבת ממתין לו עד למחר עכ"ל ואין דבריו נראין דהא אמרינן בש"ס פ"ק דשבת (דף י"ט ע"א) אהא דאין מפליגין בספינה דהיינו דוקא לדבר הרשות אבל לדבר מצוה שפיר דמי והוא מוסכם מכל הפוסקים כמו שנתבאר בא"ח סימן רמ"ח והכא נמי אין לך מצוה גדולה מזו ועוד דע"כ הרשב"ץ ס"ל דהא דמחללין שבת בשלישי למילה היינו יום ג' דוקא ולא קודם לכן ולכן מתיר לימול ביום ו' אבל לפי מ"ש

הרב המגיד פ"ב מהל' שבת בשם קצת מפרשים ובשם הרמב"ן והרשב"א שכ"ש ביום השני מחללין וכ"כ הרמב"ם בפ"י המשנה והברטנורא ורש"י פ' ר' עקיבא א"כ נצטרך לומר דמילה שלא בזמנה שחל בה' בשבת נדחה עד לאחר השבת וזה אי אפשר דא"כ הא דתנן פ' ר"א דמילה קטן נימול לח' כו' ולי"ב לא פחות ולא יותר נולד בין השמשות וחל בשני י"ט של ראש השנה שלפני השבת נימול ל"ב הא משכחת לה אפי' ט"ו היכא דחל שני י"ט של ר"ה בג' וד' דה"ל י"ב בה' ואסור למולו בה' כיון דלא הוי בזמנו דידחה שבת וא"כ נדחה עד יום א' אלא ודאי דאפילו מילה שלא בזמנה שרי ביום ה' ואפילו הפוסקים דס"ל דיום ג' דוקא דוחה שבת אפשר דמודו בזה דמילה שלא בזמנה מותר ביום ה' וכדהוכחתי מדעת רוב הפוסקים וכן נראה עיקר:

פתחי תשובה

(טו) ולא מצאתי ראיה עש"ך מה שחלק על (הרשב"ץ) ועי' (בתשו' ר"א בן חיים ס"י ל"ט) שחולק ג"כ על התשב"ץ וטענה הראשונה של הש"ך כתוב ג"כ שם ועוד כתב טענות אחרות ע"ש ועיין (בשאלת יעב"ץ ח"ב ס"י צ"ה) שעשה פשר דבר בזה שנהגו בגר ודאי שאנו חוששין לדברי הרשב"ץ כיון כיון דאכתי לאו בר חיובא הוא משא"כ בקטן אין חוששין לדבר ומלין אותו בכל יום שאירע עיין שם.

ח. שו"ע או"ח | סימן שכט

[סעיף ז] יש מי שאומר שבזמן הזה אפי' באו על עסקי ממון מחללין, שאם לא יניחנו ישראל לשלול ולבוז ממוןו הירגנו, והוי עסקי נפשות (ומ"מ הכל לפי הענין) (פסקי מהרא"י ס"י קנ"ו).

מגן אברהם

ה (פמ"ג) שאם לא יניחנו. וצ"ע דיניחנו ליקח הממון ולא יחלל שבת ואפשר כיון דאין אדם מעמיד עצמו על ממוןו חיישי שמא יעמוד אחד נגדם ויהרג ולכן מחללין אבל באדם יחיד יניח ליקח ממוןו ולא יחלל שבת עיין מה שכתבתי סס"י רמ"ח:

ט. שבת מה ע"א

והא בעו מיניה דרב: מהו לטלטולי שרגא דחנוכתא מקמי חברי בשבתא? ואמר להו: שפיר דמי. - שעת הדחק שאני. דהא אמרו ליה רב כהנא ורב אשי לרב: הכי הלכתא? - אמר להו: כדי הוא רבי שמעון לסמוך עליו בשעת הדחק.

תוספות

מקמי חברי בשבתא - שביום חג שלהם לא היו מניחין נר אלא בבית ע"ז ומאי דקמבעיא ליה בנר חנוכה טפי מבנר שבת משום דלצורך אכילה היו מניחים להם ואף על גב דבשעת הסכנה אמרינן בבמה מדליקין (לעיל דף כא:): דמניחה על שולחנו ודיו הכא מיירי אם יארע שלא הניחה על שולחנו א"נ אומר ר"י דשעת הסכנה דלעיל לאו סכנת חברים קאמר אלא סכנת גזירה שגזרו שלא להדליק נר חנוכה.